

НОВІТНІ МОДЕЛІ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Умови сучасності висувають високі вимоги до закладів освіти щодо навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти, які мають бути здатні після закінчення навчання успішно соціалізуватися та самореалізуватися, відповідально та творчо працювати на благо людей і суспільства.

Головною метою освіти в Україні є всебічний розвиток людини як особистості [1]. Проте будь-яка мета може досягатись різними засобами та з різною якістю й ефективністю. Це вимагає пошуку та впровадження таких освітніх моделей, що будуть забезпечувати при однаковому рівні фінансування найвищий внесок результатів навчання у суспільний розвиток.

До елементів моделі освіти відносять цілі освіти, її зміст, засоби й способи здобуття освіти, форми організації освітнього процесу, освітній процес як єдність навчання, виховання й розвитку людини, освітнє середовище, суб'єктів й об'єктів освітнього процесу, а також результат освіти [2, с. 14].

Основні моделі освіти прийнято поділяти на традиційну (класичну), раціоналістичну, неінституціональну, феноменологічну, розвивальну та модель освіти як державно-відомчої організації [2, 3]. Базова відмінність між ними полягає у цілях освіти: якщо традиційна, раціоналістична та державно-відомча моделі призначені, насамперед, для трансляції культурно-історичного досвіду й формування знань, умінь і навичок з метою пристосування до існуючого суспільства, то інші моделі більш орієнтовані на розвиток особистості.

Обрання, впровадження та модернізація закладом освіти моделей освіти відбувається, зважаючи на зміни та перетворення у світі, виклики та вимоги часу.

Враховуючи, що на 70-ій Генеральній асамблеї ООН були прийняті цілі сталого розвитку до 2030 року [4], які стосуються, зокрема, й освіти як основної рушійної сили еволюції суспільства, питання оновлення освітніх моделей постає по-новому.

Посилення глобальної біосферно-соціальної кризи, тиск антагонізмів суспільства, високий рівень ризику ядерної та екологічної катастрофи характеризують сучасну цивілізацію як небезпечну, а її розвиток як нестійкий. Ядром проблематики є питання “збереження людини як біологічного виду та прогресивний розвиток її як особистості” [5, с. 15].

Термін “сталий розвиток” трактується досить широко: як такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти

свої власні потреби (визначення Комісії Брундтланд) [6] або як зобов'язання суспільства діяти у спосіб, що підтримуватиме життя, і дозволить нашим нащадкам жити комфортно у дружньому, чистому і здоровому середовищі (визначення Всесвітнього комітету з питань довкілля і розвитку при ООН) [5], [7]. Наведені тлумачення цього поняття не стільки пояснюють його зміст, скільки перераховують цілі розвитку суспільства як соціально спрямованого, економічно й екологічно життєздатного.

В Україні освіту в інтересах сталого розвитку найчастіше розуміють як освіту екологічну [8]. Проте, це, перш за все, концепція, в основі якої лежить загальність і безперервність освіти, міждисциплінарний підхід, навчання на основі досвіду та творчості, поєднання навчання з вихованням, інтеграція досягнень всіх сучасних галузей знань для створення моделей сталого розвитку соціумів [6]. Найбільш важливими принципами цієї освіти є різноманітність форм і методів, послідовність програм різних рівнів, адаптивність, врахування місцевих особливостей, єдність загальної, професійної та екологічної освіти, зв'язок з практичною діяльністю [6].

Освіта в інтересах сталого розвитку має розвивати і зміцнювати потенціал суспільства, сприяти зміні загальноприйнятих поглядів людей на такі, що будуть забезпечувати їх вибір дій на користь сталого розвитку, тим самим підвищуючи безпеку й якість життя.

Роль освіти як одного з ключових інструментів досягнення стійкого розвитку визнана та закріплена ООН в офіційному документі “Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року” [4] виділенням цієї забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти і заохочення можливостей навчання протягом усього життя для всіх. Одним із завдань цієї цілі є забезпечення до 2030 року здобуття всіма учнями знань і навичок, необхідних для сприяння сталому розвитку, в тому числі за допомогою навчання з питань сталого розвитку, пропаганди сталого способу життя, прав людини, гендерної рівності, культури миру та ненасильства і концепції глобального громадянства та розуміння цінності культурного розмаїття і вкладу культури у сталий розвиток.

Таким чином, сучасна освіта повинна спрямовуватись на цілі вирішення проблем сталого розвитку, а моделі освіти, які були орієнтовані лише на відтворення готових знань, слід поступово трансформувати.

ЮНЕСКО вважає, що освіта для стійкого розвитку є процесом навчання тому, як приймати рішення, забезпечуючи довгострокове майбутнє економіки, екології та рівності всіх спільнот [9]. За словами спеціаліста ЮНЕСКО Раджи Рой Сингха “у процесі освіти ми навчаємося у минулого, намагаючись відтворити й відновити його: настав час навчатись у майбутнього, випереджаючи його” [10]. Зміщення акцентів освіти та науки на дослідження і моделювання майбутнього, формування випереджаючого механізму розгортання освітнього процесу, який “футуризує освіту” [9] – основні ідеї випереджаючої освіти.

Дійсно, для кожної особи діяти з розумінням причинно-наслідкового зв'язку – це усвідомлена необхідність. Змінюючи фокус навчання на розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє, на формування компетентності відповідального вибору і прийняття рішень, які попереджають загрози та негативно-катастрофічні наслідки, освіта буде виконувати свою функцію сприяння сталому розвитку.

Багато дослідників криз суспільства дотримуються думки, що їх причиною є, насамперед, прагматично-егоїстичні уявлення про життя, що культивуються системою освіти та засобами масової інформації [11]. Вирішенню цієї проблеми може допомогти впровадження ноосферної освіти.

Ця ідея не нова. На початку ХХ століття В. Вернадський обґрунтував свою ноосферну концепцію, відповідно до якої геоцентричним поняттям є ноосфера, а людина знаходиться у ній та бере участь у її еволюції. Це вимагає усвідомлення людини як складової ноосфери, яка перебуває у постійній взаємодії та взаємозалежності з іншими складовими [7].

Освіта в руслі ноосферної парадигми, на думку М. Величко, має виходити з визнання факту, що “розумності в житті невід'ємно відповідає та чи інша етика, яка є регулятором взаємовідносин відокремлених один від одного розумів” [11].

Т. Мамаєва у ноосферній освіті бачить “шлях збереження живого життя”, який досягається формуванням особистості, вищого потенціалу людини, здатної жити в гармонії з об'єктивними законами природи, не руйнуючи обмежених ресурсів планети Земля [12].

Людина важко піддається своєму вдосконаленню. В сучасних умовах існування людства освіта стає стратегічною сферою діяльності суспільства. Вона призначена не лише для передачі знань і формування навичок. Найважливіше, що освіта має сприяти формуванню морально-етичних поглядів, позицій і цінностей, готувати зразки поведінки та спрямовувати їх еволюційний розвиток.

Отже, випереджаюча та ноосферна моделі освіти – це ті новітні інноваційні моделі, що відповідають сучасним потребам суспільства у сталому розвитку. Крім них існують інші, зокрема модель глобального еволюціонізму, освіта на базі концепції “стабільного середовища безпеки”,

глобальна модель освіти, модель космічної освіти [9].

Натепер освіта в Україні в основному спирається на традиційні моделі, тобто орієнтована на “минуле знання”. Для того, щоб освітній процес виконував свої функції у забезпеченні сталого розвитку, доцільно, перш за все, розсудливо впроваджувати розроблені рекомендації форумів ООН і ЮНЕСКО з цього питання, розширювати освіту за межі екологічної складової додаванням тих моделей і компонентів, що відповідають пріоритетним напрямкам сталого розвитку, утворюючи системно-еволюційним синтезуванням нові моделі освіти.

Список літератури

1. Верховна Рада України (2017, Вер. 05). *Закон № 2145-VIII, Про освіту*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. Дата звернення: 23.03.2018.
2. Л. А. Мартинець, *Сучасні моделі освіти*. Вінниця, Україна: ДонНУ, 2015.
3. О. П. Мещанинов, *Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні*. Миколаїв, Україна: МДГУ імені Петра Могили, 2005.
4. United Nations General Assembly. Seventieth session (2015, Sept. 25). *Resolution A/RES/70/1, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. [Online]. Available: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E. Accessed on: 23.03.2018.
5. В. М. Боголюбов, М. О. Клименко, Л. Г. Мельник, В. А. Прилипко, та Л. В. Клименко, *Стратегія сталого розвитку*. Херсон, Україна: Олді-плюс, 2012.
6. В. Элиас, *Навстречу Десятилетию ООН по образованию в интересах устойчивого развития*. [Электронный ресурс]. Доступно: http://www.ecoaccord.org/edu/esd_general_web.htm. Дата обращения: 23.03.2018.
7. Н. Терентьева, “Ноосферная освіта в контексті сталого розвитку: університетський сектор”, *Science and education a new dimension*, Vol. 2, March 2013, Budapest, 2013, pp. 38–41.
8. *Освіта в інтересах сталого розвитку в Україні* [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.ecoosvita.org.ua/>. Дата звернення: 23.03.2018.
9. А. Д. Урсул, и Т. А. Урсул, “Ключевая роль образования в достижении Целей устойчивого развития”, *Социодинамика*, № 4, 2016, с. 1–18. doi: 10.7256/2409-7144.2016.4.18218.
10. Раджа Рой Сингх, “Образование в условиях меняющегося мира”, *Перспективы. Вопросы образования*, № 1, 1993, с. 7–21.
11. М. В. Величко, В. А. Ефимов, и В. М. Зазнобин, “О переходе общества и государственности к ноосферной политике и экономике”, *В. И. Вернадский и ноосферная парадигма развития общества, науки, культуры, образования и экономики в XXI веке*, Санкт-Петербург, Россия: Астерион, т. 2, 2013, с. 50–63.
12. Т. О. Мамаєва, *Вищий творчий потенціал гармонійного Фахівця. Ноосферна ікономика відродження (від економіки до ікономики) (НІВа)*, Харків, Україна: ХНАМГ, 2010.